

SRBIJA

CIVICUS MONITOR LISTA ZA PRAĆENJE (WATCHLIST)

PREGLED SKORAŠNJIH OGRANIČENJA GRAĐANSKIH SLOBODA

UVOD

U Srbiji je primećen zabrinjavajući razvoj događaja, imajući u vidu odluku vlasti da zabrani šetnju u okviru LGBTQI+ *EuroPride* manifestacije i stalne pretnje borcima i borkinjama za pravo na zdravu životnu sredinu. Uprkos pokušajima da zabrane EuroPride marš, u poslednji momenat, vlasti su dozvolile kraću „šetnju“ za 17. septembar 2022. godine, tako ograničavajući LGBTQI+ osobe u pogledu punog uživanja njihovog prava na mirno okupljanje.

Posle pobede predsednika Aleksandra Vučića na izborima u aprilu 2022., u vezi sa kojima su posmatrači u više navrata skretali pažnju na nepravilnosti, nastavljen je rastući pritisak na civilno društvo i pravo na mirno okupljanje. U svom [konačnom izveštaju](#) posmatračke izborne misije, Kancelarija OEBS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je zabeležila „nejednak teren“ tokom izbornog perioda, navodeći da glavni mediji imaju bliske veze sa vladajućom koalicijom, što je smanjilo pluralizam i „narušilo nadzornu funkciju medija“. Novinari u Srbiji se suočavaju sa raznim ograničenjima, od strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP) tužbi, do zastrašivanja i uznemiravanja, uz propuštanje da se počiniovi pozovu na odgovornost, čime se stvara kultura nekažnjivosti.

LGBTQI+ PRAVA UGROŽENA

U avgustu 2022., predsednik Aleksandar Vučić je najavio otkazivanje *EuroPride* manifestacije, navodeći da to čini iz bezbednosnih razloga. *EuroPride* je panevropski i međunarodni LGBTQI+ događaj, čiji je domaćin svake godine drugi evropski grad, i koji uključuje niz događaja, kao što su konferencije i protestna šetnja. Ovo je prvi put da se ova manifestacija održava u regionu Balkana. Vlada je u zvaničnom [saopštenju](#) objasnila da „u ovom trenutku ne postoje uslovi za bezbedno održavanje ‘*EuroPride 2022*’“, a posebno imajući u vidu činjenicu da bi “pojedine ekstremističke grupe mogle da iskoriste i zloupotrebe ovaj događaj i volju Srbije da ga organizuje kako bi dodatno povećale tenzije i uvele Srbiju u nestabilnost“. Kasnije je mandatarka Ana Brnabić, prva žena i prva otvoreno gej osoba na toj funkciji, izjavila da je otkazivanje više bilo molba nego zabrana. Ova odluka je naišla na široku osudu, uključujući od strane 145 [članova](#) interparlamentarne grupe za LGBTQI+ prava Evropskog parlamenta, kao i [Evropske komisije](#).

Prvobitna odluka je usledila nakon što su desničarske i verske grupe organizovale proteste uz upotrebu slogana poput „čuvajmo našu decu, čuvajmo našu porodicu“. Jedna grupa, konzervativni pokret Dveri, [pozvala je](#) na zabranu održavanje parade ponosa u narednih 100 godina, koja bi bila izglasana putem narodnog referendumu. Uz to, pozvali su na zakonsku zabranu „propagande homoseksualizma i transrodnosti“ među maloletnicima, uključujući zabranu promovisanja „netradicionalnih seksualnih odnosa među decom na internetu“, društvenim mrežama i javnim prostorima. Predložena zabrana je slična onima usvojenim u zemljama poput Rusije i Mađarske.

ABOUT THE CIVICUS MONITOR

O [CIVICUS Monitoru](#): CIVICUS Monitor, online platforma koja vrši praćenje pretnji civilnom društву u državama širom sveta, ocenjuje građanski prostor - prostor za rad civilnog društva - u Srbiji kao "opstruisan". Ovi podaci daju osnovu za ocenu građanskog prostora, a bazirani su na ažurnim informacijama i pokazateljima o slobodi udruživanja, mirnog okupljanja i izražavanja. Građanski prostor u državama može biti ocenjen kao: zatvoren, pod represijom, opstruisan, sužen i otvoren.

CLOSED

REPRESSED

OBSTRUCTED

NARROWED

OPEN

Uprkos porukama vlasti o otkazivanju, organizatori su ostali pri tome da će se događaj održati. Uoči planiranog datuma *EuroPride* šetnje održani su protesti, uključujući i jedan 11. septembra 2022. godine, uz učešće predstavnika Srpske pravoslavne crkve, koja ima veliki značaj u zemlji, koja je izrazila svoje protivljenje i pozvala vlasti da zabrane događaj, za koji veruje da ugrožava tradicionalne porodične vrednosti. Primećeno je i prisustvo proruskih demonstranata, koji su izrazili podršku ovom dugogodišnjem savezniku Srbije.

Organizacije civilnog društva osudile su odluku. U svom saopštenju, organizacija *Belgrade Pride* i udruženje organizatora *EuroPride* manifestacije (EPOA) naveli su da iako država, odnosno policija, može da pokuša da zabrani *EuroPride* protestnu šetnju, ona ne može da je otkaže, jer bi to bilo u suprotnosti sa Ustavom. Platforma „Tri slobode”, koalicija OCD, pozvala je nadležne institucije da „jasno i nedvosmisleno garantuju bezbedno održavanje „EuroPride 2022“. Dodaje se da obeshrabrivanje građana da javno deluju ugrožava njihove osnovne slobode, kao što je pravo na mirno okupljanje.

Predsednik je 10. septembra 2022. godine najavio da će Ministarstvo unutrašnjih poslova odlučiti o održavanju manifestacije u roku od 96 sati, u skladu sa zakonom i Ustavom Srbije. Nakon toga, 13. septembra 2022. godine, Ministarstvo je objavilo da zvanično zabranjuje održavanje protestne šetnje u okviru *EuroPride-a*, planirane za 17. septembar 2022. Organizatori su najavili da će uputiti formalnu žalbu Ministarstvu unutrašnjih poslova, i zatražiti poništavanje ove odluke. Reagujući na odluku, komesarka Saveta Evrope za ljudska prava Dunja Mijatović pozvala je nadležne da povuku zabranu, dodajući da je neizvesnost oko događaja dovela do stvaranja „prostora za retoriku mržnje i porast pretnji prema LGBTQI+ osobama, uključujući i od strane verskih vođa“. Upravni sud odbacio je tužbu podnetu od strane EuroPride organizatora 17. septembra 2022. godine, protiv odluke o zabrani EuroPride šetnje. Ubrzo zatim, organizatori su objavili da je policija dozvolila šetnju, ali sa kraćom rutom. Međutim, ministar unutrašnjih poslova nije ovo nazvao šetnjom, već „sproveđenje“ do stadiona na Tašmajdanu, gde je trebalo da se održe koncerti.

Anti-LGBTQI+ grupe okupile su se kod zgrade Ustavnog suda kako bi sprečili početak *EuroPride* šetnje. Noseći biblije i krstove, nekoliko anti-Prajd demonstranata gazilo je LGBTQI+ duginu zastavu na ulici ispred Suda. Dodatno, oni su oštetili vozila, napali policijske službenike i pokušali su da probiju policajski kordon koji je štitio EuroPride učesnike i učesnice. Nekoliko novinara je bilo targetirano od strane anti-Prajd demonstranata. Na primer, bivši monah poznat po učešću na desničarskim i religijskim protestima je uhapšen nakon što je bacio flašu vode na novinara N1 i nakon što se sukobio sa policijom. Reporteru N1 Petru Gajiću prečeno je od strane anti-Prajd demonstranta, a njegov telefon je privremeno otet. Jedan novinar Foneta je vređan od strane dva anti-Prajd demonstranta. Dve žene su fizički napadnute od strane anti-Prajd demonstranata dok su pokušavale da slikaju kontra skup. U jednom slučaju, novinar je zastrašivan od strane policije. Prema navodima mandatarke Ane Brnabić, 64 osobe su privredene. Najmanje 13 policajaca je povređeno nakon sukoba sa anti-Šrajd demonstrantima.

Nakon održanog marša i koncerata, LGBTQI+ aktivisti iz Nemačke i Albanije su napadnuti tokom povratka u hotel. Navedeno je da je osam aktivista iz Albanije napadnuto od strane 10 ljudi, a dvoje aktivista je povređeno i ukazana im je medicinska pomoć. Aktivisti su naveli da je policija propustila da interveniše.

Pokušaji vlasti da zabrane protestni marš u okviru *EuroPride-a* dolaze u atmosferi u kojoj su LGBTQI+ prava već primetno pod napadima. Na primer, 17. avgusta 2022. godine su još jednom vandalizovane prostorije Prajd info centra u Beogradu. Prethodno, 7. juna 2022. godine, prostorije su ponovo napadnute kada je neonacistička grupa *Belgrader Jugend* nalepila svoje nalepnice na prozore njihovih kancelarija. Od njegovog otvaranja pre tri godine zabeleženo je 15 napada na Centar, pri čemu nijedan od napadača nije uhvaćen, osim u jednom slučaju, kada su napadači privedeni, ali nisu kažnjeni. U vezi sa junskim napadom, Ministarstvo unutrašnjih poslova je saopštilo da je okončan proces konsultacija sa tužilaštvom i da je utvrđeno da u ovom slučaju „nema elemenata krivičnog dela“. Zaštitnik građana (ombudsman) je takođe pokrenuo formalni proces kontrole rada policije u vezi sa ovim slučajem.

NAPADI NA EKOLOŠKA PRAVA I AKTIVISTE

Organizatori protesta za ekološka prava se takođe suočavaju sa ograničenjima. U nedavnom slučaju, koji se desio 20. avgusta 2022. godine, aktivisti za zaštitu životne sredine, koji su kampovali na planini Starici kod Majdanpeka, u istočnoj Srbiji, da bi sprečili rudarsko iskopavanje na ovom lokalitetu, [su napadnuti](#) od strane privatnog obezbeđenja. Jedan od aktivista, koji se zatekao u kampu tokom ovog incidenta, rekao je za N1 da su pripadnici privatnog obezbeđenja fizički rasturili bazu aktivista, dozvolivši aktivistima da uzmu lične stvari, a zatim im naredili da napuste lokaciju. Iako se nisu predstavili, potvrdili su da ih je angažovala kineska kompanija Ziđin, koja upravlja rudnikom u Majdanpeku. Ekološki aktivisti su u junu 2022. godine postavili kamp na grebenu planine Starice kako bi sprečili dalje širenje rudnika. 3. septembra 2022. drugi aktivista iz Starice je [izjavio](#) da su aktivisti i novinari ponovo napadnuti. Ovog puta su ih fizički napali radnici Ziđina. Po dolasku lokalne policije, radnici su se povukli. Uprkos [policijskom saopštenju](#) u kojem se navodi da niko nije prijavio nikakav fizički sukob na toj lokaciji, drugi aktivista je kasnije potvrdio da ga je nekoliko puta udario radnik Ziđina, a da ga je potom pratio upravnik koji je nastavio da mu prilazi i vikao na njega. Nakon što je aktivista pokušao da odgurne upravnika od sebe, drugi radnici su počeli da ga agresivno udaraju. 11. septembra 2022. ponovo se pojavilo privatno obezbeđenje, koje je [tada navelo](#) da ih je angažovalo Ministarstvo rудarstva i energetike. Ovo Ministarstvo je kasnije [demantovalo](#) [njihove navode](#).

Slično tome, grupa ekoloških aktivista, koji više od dva meseca kampuju u zelenoj oazi Šodroš u Novom Sadu, izrazila je zabrinutost zbog, kako veruju, [zastršivanja](#) od strane bezbednosnih službi. Oni su [medijima rekli](#) da su zabrinuti jer su u blizini svoje lokacije videli pripadnike Žandarmerije, ali i nepoznate automobile za koje sumnjuju da pripadaju privatnom obezbeđenju. Aktivisti koji kampuju u ovom delu Novog Sada pokušavaju da spreče seču šume na toj lokaciji radi izgradnje novog mosta sa obilaznicom oko ovog grada, navodeći da žele da spreče rušenje „poslednje zelene oaze“ u gradu. Njihova zabrinutost zbog prisustva privatnog obezbeđenja potiče od [ranijeg incidenta](#) koji se dogodio tokom protesta u julu 2022. zbog Generalnog urbanističkog plana (GUP), kada su pripadnici privatnog obezbeđenja upotrebili prekomernu silu protiv učesnika protesta. Snimak na društvenim mrežama dokumentovao je slučaj čoveka koga je privatno obezbeđenje povuklo sa protesta i [nasilno prikovalo](#) za zemlju pre nego što je priveden. GUP daje nacrt kako će se grad razvijati u budućnosti.

Nedelju dana nakon protesta protiv GUP-a, održan je još jedan protest pod nazivom „Buna protiv mafije“ sa zahtevom da počinci nasilja budu procesuirani, kao i da bude raspisan referendum o GUP-u. Pre održavanja protesta, na parkingu policijske stanice osvanule su [nalepnice](#) na kojima je novosadski aktivista Brajan Brković prikazan sa nacističkim ustaškim obeležjima. Ovaj aktivista se i [ranije suočavao](#) sa brojnim napadima i kampanjama blaćenja koje ga označavaju kao „ultralevičara“ i „teroristu“ koji radi na uništenju srpske države. Tokom protesta je zabeleženo više slučajeva nasilja. Gradonačelnik Novog Sada je demonstrante nazvao „nasilnicima“ i optužio ih da koriste ekologiju kao izgovor za „pravljenje nereda“. Istovremeno, predsednik Vučić je rekao da je proteste organizovala „agresivna, građanski orientisana grupa“.

Aktivisti za zaštitu životne sredine suočavaju se sa sudskim uznemiravanjem kroz takozvane „strateške tužbe protiv učešća javnosti“ ([SLAPPtužbe](#)), čiji cilj je da ih učutkaju i zastraše. Aktivistkinja Dragana Arsić, pokret „Odbranimo šume Fruške gore“ i udruženje građana „Fruškać“ suočili su se sa ukupno pet SLAPP tužbi (u četiri parnična i jednom krivičnom postupku) koji su zbog njihovog ekološkog aktivizma protiv njih pokrenuli suvlasnici kompanije Galens. Ovi aktivisti su vodili javnu kampanju protiv neregularnog otkupa zemljišta u Nacionalnom parku Fruška gora od strane kompanije Galens. Ova kompanija zahteva više od 2 miliona dinara (više od 17.000 dolara) kompenzacije kroz ove SLAPP tužbe, uključujući i zatvorsku kaznu za Arsić.

U odvojenom slučaju u junu 2022, ekološki aktivisti iz kragujevačkog sela Dragovo kod Rekovca [saopštili su](#) da su dobili opomenu pred utuženje od preduzeća koje je vršilo geološka istraživanja u njihovom selu. Opomena je upućena nekolicini meštana, i u njoj se navodi da je zbog blokade puteva i nemogućnosti preduzeća da izvrši istražno bušenje nastala šteta zbog kršenja rokova i ugovorne obaveze da izvrši svoja istraživanja. Kompanija iz

navedenih razloga traži odštetu od 140.000 evra, a najavila je i dodatna potraživanja zbog pada vrednosti njenih akcija na berzi. Miroslav Popović, jedan od aktivista, izjavio je da je cilj ove opomene bilo zastrašivanje meštana i zaustavljanje protesta. Meštani opštine Rekovac se [većnekoliko meseci](#) bore protiv najavljenе eksploatacije litijuma i bora u njihovoj opštini, sprečavajući istražne radove i bunare.

Ranije u martu 2022, aktivistu Dobricu Veselinoviću iz Pokreta Ne davimo Beograd [tužio jenačelnik Policijske uprave u Šapcu](#) jer je snimio policajca tokom ekološkog protesta u tom gradu 27. novembra 2021. U tužbi se navodi da je policijski službenik pretrpeo „nematerijalnu štetu“, odnosno „narušavanje časti i ugleda“ zbog izjava Veselinovića na protestu nakon izdatog naređenja da se policija povuče sa lica mesta. Pokret je naveo da ova tužba predstavlja akt zastrašivanja.

Pored toga, vlasti su targetirale učesnike u protestima za zaštitu životne sredine podizanjem prekršajnih prijava protiv demonstranata. U izveštaju Građanskih inicijativa [navodi se](#) da je doneto preko 60 oslobođajućih presuda za prekršaje koje su navodno počinili učesnici ekoloških protesta i blokada puteva u nekoliko gradova u Srbiji krajem 2021. i početkom 2022. godine. Policijski službenici su snimali proteste mimo procedure ili prepoznavali aktiviste koji su prisustvovali protestima i snimali ih. Ove informacije su potom prosleđivane saobraćajnoj policiji, koja je demonstrantima izdala prekršajne naloge zbog „zadržavanja na kolovozu“.

Bilo je i [drugih pokušaja](#) zastrašivanja aktivista. Na primer, aktivista Omladinske studentske akcije (OSA) Brajan Brković, koji je takođe učestvovao u protestima za zaštitu životne sredine, praćen je dronom koji je proleteo na dva metra od terase njegovog stana tokom obraćanja predsednika Vučića i mađarskog premijera Viktora Orbana u Novom Sadu, koje se održavalo na obližnjoj železničkoj stanici. On je izvestio da su ga pripadnici MUP-a dan ranije upozorili da „aktivisti OSA ne bi trebalo da prave incidente na otvaranju železničke stanice, jer će se to jako loše završiti po njih“. On je [naveo](#) i da je ujutru, na dan održavanja pomenutog skupa, nekoliko policajaca u civilu patroliralo ulazom u njegovu zgradu.

NAPADI NA NOVINARE I MEDIJE

Novinari se suočavaju sa raznim ograničenjima, od strateških tužbi protiv učešća javnosti (takozvanih *SLAPP* tužbi), do zastrašivanja i uznemiravanja. Primera radi, bivša državna sekretarka u Ministarstvu unutrašnjih poslova Dijana Hrkaločić, koja je optužena za trgovinu uticajem, je [podnela 16 tužbi](#) protiv Danasa, NIN-a, Vremena, Nova.rs i drugih medijskih portala tražeći odštetu za tekstove koje su objavili o njoj. Hrkaločić je tužila i Mrežu za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK), istraživački portal koji istražuje Hrkaločićevu i njene veze sa kriminalnim aktivnostima. Glavni i odgovorni urednik KRIK-a Stevan Dojčinović [naveo je](#) da je portal primio 11 tužbi u 2021. i 2022. godini od različitih lica, dodajući da je svrha takvih tužbi da se „zastraše i finansijski iscrpe novinari“ i redakcije, da se odvrate od daljeg izveštavanja.

Zabeleženo je i više primera uznemiravanja novinara od strane državnih i nedržavnih aktera, u pogledu kojih nije bilo adekvatne institucionalne reakcije, čime se stvara atmosfera nekažnjivosti. U junu 2022. godine novinar i član Stalne radne grupe za bezbednost novinara Veran Matić [našao se na meti](#) kada su se u gradu Vranju pojavili plakati sa njegovim likom. Sva četiri optužena za lepljenje plakata oslobođena su optužbi, povodom čega je Matić [naveo](#) da je ova sudska odluka „skandalozna“. Autori podkasta „Dobar, loš, zao“ Nenad Kulačin i Marko Vidovković [dobili su pretnje](#) na društvenim mrežama. Oni su i u prošlosti često bili izloženi pretnjama, a Vidovković je u aprilu 2022. izjavio da je [morao da napusti Srbiju](#) zbog pretnji smrću.

Mediji se takođe suočavaju sa targetiranjem i demonizacijom od strane javnih funkcionera. Novine Danas, N1 i InfoVrangske je na društvenim mrežama [napao](#) Velimir Bulatović, otac poslanika vladajuće stranke iz Vrangske Banje na jugu Srbije, koji je ove portale nazvao „autošolinističkim“ i optužio ih da „vode kampanju protiv

njega". U odvojenom slučaju, Više javno tužilaštvo optužilo je portale N1 i Nova.rs za „vršenje nedozvoljenog uticaja“ zbog izveštavanja o propustima u radu zamenice tužioca Željke Nikolaidis. [N1 je naveo](#) da je zamenica tužioca osoba od javnog interesa, posebno zato što su predmeti na kojima je radila osetljivi i uključuju kriminalne klanove, dodajući da je njihovo izveštavanje u skladu sa profesionalnim standardima. Portale N1, Danas i Nova.rs ponovo je [verbalno napao Lav Pajkić](#), bivši poslanik i član vladajuće stranke, koji je ove medije uporedio sa pripadnicima ustaškog pokreta iz Drugog svetskog rata. Novinar Nedim Sejdinović našao se [na meti Vladimira Đukanovića](#), poslanika i člana vladajuće stranke, a takođe i člana više pravosudnih organa. Gradska odbor vladajuće Srpske napredne stranke u Kragujevcu je [verbalno napao](#) lokalni portal Glas Šumadije zbog teksta o organizovanom odlasku aktivista te stranke na manifestaciju povodom obeležavanja godišnjice akcije „Oluja“, koja je održana u Novom Sadu u avgustu 2022. godine. Portal je u saopštenju optužen da se „finansira dolarima“ i vodi kampanju protiv predsednika Vučića. Portal Danas [suočen je sa pritiskom](#) javnih funkcionera i funkcionera vladajuće stranke nakon što je objavio tekst o nemogućnosti državnih institucija da pronađu rezidenciju predsednika Vučića. Premijerka Ana Brnabić nazvala je Danas „tajkunskim pamfletom“, pozivajući nadležne institucije da reaguju zbog „kršenja Zakona o zaštiti podataka“, dok je ministar Vulin nazvao Danas „tabloidom“ koji je ugrozio bezbednost predsednika i njegove porodice objavljinjem njegove adrese. Portal je naveo da je informacija o rezidenciji predsednika, koja je objavljena na društvenim mrežama i portalu Danas, odranije poznata javnosti i da njen objavljanje ne podleže odredbama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.

PREPORUKE

Vladi Republike Srbije

- Usvojiti najbolju praksu o slobodi mirnog okupljanja, u skladu sa izveštajem Specijalnog izvestioca UN za pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja iz 2012. godine.
- Bezuslovno i odmah obustaviti sve aktuelne procese koji se vode protiv demonstranata zbog ostvarivanja prava na slobodu mirnog okupljanja, i izvršiti reviziju prethodnih slučajeva kako bi se sprečilo dalje uznemiravanje.
- Javno osuditi na najvišim nivoima sve slučajeve upotrebe prekomerne sile od strane snaga bezbednosti u vezi sa protestim, pokrenuti formalne istrage o takvim slučajevima i privesti počinioce pravdi.
- Osigurati poštovanje prava LGBTQI+ osoba, uključujući njihovo pravo na mirno okupljanje, i stvoriti okruženje koje im omogućava da izraze svoje pravo na slobodu izražavanja bez zastrašivanja.
- Sprovesti hitne i nepristrasne istrage o napadima na Prajd info centar, i privesti počinioce pravdi.
- Sprovesti hitne i nepristrasne istrage o napadima na novinare, i privesti počinioce pravdi.
- Zaustaviti zastrašivanje, kampanje blaćenja i uznemiravanje novinara, i pozvati počinioce na odgovornost, kako bi odvratili druge da to čine u budućnosti.
- Uzdržati se od zastrašivanja aktivista za zaštitu životne sredine i apelovati na kompanije da odustanu od SLAPP tužbi protiv ekoloških aktivista i OCD.

PRIVATNIM KOMPANIJAMA

- Uzdržati se od podvrgavanja zaštitnika prava životne sredine aktima zastrašivanja i uznemiravanja, i poštovati pravo na slobodu mirnog okupljanja i izražavanja u svakom trenutku.